

JAUNPIENĀCĒJU IEKĻAUŠANAS IESPĒJAS LATVIJAS VISPĀRIZGLĪTOJOŠAJĀS SKOLĀS

Possibilities of Inclusion of Newcomers in General Schools of Latvia

Līga Danilāne

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Latvija

Lauma Danilāne

Austrumlatvijas Tehnoloģiju vidusskola, Latvija

Abstract. *At the time when Russia is conducting military operations in Ukraine, Latvia provides all possible political, financial, military and humanitarian support to Ukraine, including hosting Ukrainian residents fleeing the war in Latvia. Education plays a vital role in the economic, social and cultural integration of migrants and refugees in the host country. Education is a key tool for transitioning from humanitarian to development and integrating those granted asylum into society. The aim of study: to study the possibilities and threats of inclusion of newcomers in general education schools and to analyze the experience of students included in general education schools of the city of Rēzekne and Rēzekne district.*

Keywords: *general school, inclusion, newcomers.*

Ievads

Introduction

Izglītības un zinātnes ministrijas statistikas dati rāda, ka Latvijas izglītības iestādēs aizvien pieaug tādu skolēnu skaits, kas iepriekš izglītību guvuši izglītības iestādēs ārvalstīs. Tā 2015./2016. mācību gadā tie bija 664 skolēni, 2017./2018. mācību gadā 835 skolēni, savukārt 2019./2020. gadā - 1680 skolēnu. Visvairāk jaunpienācēju šajā laika periodā ir no tādām valstīm kā Lielbritānija, Vācija, Īrija, Krievija, Norvēģija un ASV (VIIS, 2022).

Laikā, kad Krievija veic karadarbību Ukrainā, Latvija sniedz visu iespējamo politisko, finansiālo, militāro un humāno atbalstu Ukrainai, tostarp uzņemot Latvijā no kara bēgošos Ukrainas iedzīvotājus. Kopš 2022. gada 24. februāra, kad Krievija uzsāka bruņotu iebrukumu Ukrainā, tika pārtrauktas daudzu Ukrainas civiliedzīvotāju iespējas īstenot izglītību. Valsts izglītības informācijas sistēmas operatīvie dati (31.05.2022) apliecina, ka kopējā skolēnu skaitā ir uzņemti 4145 Ukrainas izglītojamie, no kuriem pirmsskolas programmās - 1329 bērni, savukārt 2815 skolēni- no 1. līdz 12. klasei (VIIS, 2022).

Pieklūve kvalitatīvai izglītībai migrantiem un bēgļiem ir ļoti svarīga drošībai, sociālajai kohēzijai, miera veidošanai un stabilitātei. Tas palīdz viņiem tikt galā ar traumu, ko viņi, iespējams, ir piedzīvojuši pārvietošanas un vardarbības rezultātā. Tas ir ļoti svarīgi zināšanu un prasmju attīstībai, nākotnes nodarbinātībai un pašpietiekamībai. Migrantiem un bēgļiem ir nepieciešams integrēties jaunā sabiedrībā, un izglītībai šajā procesā ir galvenā loma. Augsti izglītoti bēgļi var arī dot ieguldījumu uzņēmošās valsts ilgtspējīgā attīstībā un atjaunošanā (International Bank for Reconstruction and Development, 2021).

Eiropas Komisijas (European Commission, 2020) izstrādātajā Rīcības plānā par integrāciju un iekļaušanu 2021.–2027. gadam ir norādīts, ka izglītība ir pamats veiksmīgai līdzdalībai sabiedrībā. Skolas un citas izglītības iestādes ir vide, kas palīdz veidot iekļaujošu sabiedrību. Eiropas Komisija rosina dalībvalstīm atbalstīt plašāku izglītības pieejamības nodrošināšanu migrantu bērniem. Nodrošināt, ka migranti un bēgļi apmeklē un pabeidz skolu, ir tikai pirmais solis ceļā uz iekļaušanu. Galvenais izaicinājums, pilnībā iekļaujot šos skolēnus uzņēmējā sabiedrībā, ir piedāvāt augstas kvalitātes izglītību, kas nodrošina aizspriedumu, stereotipu un diskriminācijas novēršanu (UNESCO, 2018).

Raksta mērķis ir izpētīt jaunpienācēju iekļaušanas vispārizglītojošajās skolās iespējas un analizēt Rēzeknes valstspilsētas un Rēzeknes novada vispārizglītojošajās skolās iekļauto skolēnu pieredzi. Mērķa sasniegšanai izmantota teoriju analīze, anketēšana un matemātiskās datu apstrādes metodes.

Teorētiskais pamatojums *Theoretical background*

Pasaulē pieaugošās migrācijas rezultātā dažādu valstu izglītības sistēmās ir jāiekļauj indivīdi, kuriem ir atšķirīgas akadēmisko spēju, kultūras un sociālekonomiskā līmeņa iezīmes. Mūsdienās skolām ir jāpiesaista skolēni ar dažādām valodām, kultūrām, dzimumiem un mācīšanās pieredzi, kas tiek ietverts idejā par “iekļaujošo izglītību” (OECD, 2005).

Iekļaujoša izglītība, kas paredz tiesības uz kvalitatīvu izglītību visiem skolēniem un ir definēta kā obligāta politika starptautiskā līmenī, ir izpratne, kas prasa izmantot efektīvas izglītības pieejas un stratēģijas, lai reaģētu uz skolēnu dažādību (Liasidou, 2015).

Latvijas Izglītības likumā ir noteikts: “Ikvienam cilvēkam ir tiesības iegūt izglītību neatkarīgi no mantiskā un sociālā stāvokļa, rases, tautības, etniskās piederības, dzimuma, reliģiskās un politiskās pārliecības, veselības stāvokļa, nodarbošanās un dzīvesvietas” (LR Saeima, 1998). Iekļaujošās izglītības būtības pamatā ir šo tiesību ievērošanas nodrošināšana. Nacionālajā enciklopēdijā teikts, ka “iekļaujošā izglītība ir izglītības veids, kura pedagoģiskā pieeja pamatojas uz sociālā taisnīguma centieniem nodrošināt visiem cilvēkiem līdztiesīgus

nosacījumus un iespējas iesaistīties izglītības ieguvē un vienlaikus – arī plašākā sabiedrības dzīvē” (Nacionālā enciklopēdija, 2022).

Iekļaujoša izglītība tiek uzskatīta par stratēģiju iekļaujošas sabiedrības izveidei, kas cīnās pret visu veidu diskrimināciju un kuras mērķis ir novērst atstumtību. Iekļaujošās izglītības mērķis ir nodrošināt nelabvēlīgā situācijā esošu skolēnu skolas apmeklēšanu, šķēršļu pārvarēšanu, baiļu, aizspriedumu un atstumtības mazināšanu, kā arī tolerances palielināšanu. Iekļaujošās izglītības mērķis ir palielināt visu skolēnu mācību panākumus un nodrošināt viņu piekļuvi kvalitatīvai izglītībai un līdzdalību tajā (Puri & Abraham, 2004). Savukārt Dusiks un Santarosa (Dusik & Santarosa, 2016) norāda, ka iekļaušanas process ir saistīts ar to, kā skolas tiek galā ar dažādību un kā tiek piedāvātas vienlīdzīgas izglītības iespējas nelabvēlīgā situācijā esošiem skolēniem. Tā ir koncepcija, kas virza uz izglītības politiku un esošajiem normatīvajiem un tiesiskajiem regulējumiem, kā arī pārtrauc nelabvēlīgo personu atstumtības, marginalizācijas un diskriminācijas apburto loku, mainot izglītības pieejas, lai nodrošinātu vienlīdzību un nodrošinātu, ka šie bērni paliek skolā (Yilmaz & Yeganeh, 2021).

Pasaulē pastāv dažādas pieejas jaunpienācēju integrēšanai izglītības sistēmā. Lai gan, kā uzskata Edele, Kristena, Stanata un Villa (Edele et al., 2021), bēgļu pusaudžu apstākļi atšķiras no citiem migrantiem, lielākā daļa pasaules valstu nešķiro bēgļus un citus tikko ieradušos jaunpienācējus iekļaušanai izglītības sistēmā (Crul et al., 2016; Crul et al., 2019). Plaši pielietota pieeja, kas tiek lietota ASV (Short & Boyson, 2012) un Austrālijā (Correa-Velez et al., 2010; Woods, 2009), ir jaunpienācēju sākotnēja iekļaušana jaunpienācēju klasēs vai atsevišķās skolās, vai arī atsevišķās klasēs vispārīzglītojošajās skolās. Arī daudzās Eiropas valstīs, tajā skaitā Vācijā (Vogel & Stock, 2017), Zviedrijā (Tajic & Bunar, 2020) un Norvēģijā (Hilt, 2017), ir ierasta līdzīga prakse sākotnēji nošķirt tikko ieradušos jaunpienācējus skolēnus no vietējiem skolēniem.

Jaunpienācējiem jāpielāgojas jaunai izglītības sistēmai un skolas kultūrai, kas var atšķirties no tās, kas ir pieredzēta mītnes zemē. Miles un McKenna (Miles & McKenna, 2016) uzskata, ka veiksmīgu migrantu un bēgļu bērnu integrāciju var panākt gan sociālajā, gan akadēmiskajā aspektā, ja tā ir rūpīgi plānota. Svarīgi ir nodrošināt integrētu mācību pieredzi skolēniem un viņu mācīšanās, sociālo un emocionālo vajadzību nodrošināšanu.

LR Patvēruma likums (LR Saeima, 2016) nosaka, ka “jebkuram nepilngadīgam patvēruma meklētājam tiek nodrošinātas iespējas iegūt izglītību valsts valodā”. Arī Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likums (LR Saeima, 2022) paredz uz laiku visiem kara bēgļiem no Ukrainas tādas pašas iespējas un tiesības uz pakalpojumiem kā Latvijas iedzīvotājiem. Tas nozīmē, ka Latvijas izglītības iestādes jau ir saskārušās vai tuvākajā nākotnē saskarsies ar bērniem un jauniešiem, kuru zināšanas un prasmes ir atšķirīgas un kuriem ir nepieciešamība sniegt daudzveidīgu atbalstu, ar mērķi šo skolēnu veiksmīgai iekļaušanai klases un skolas kolektīvā.

Latvijas vēsturiskā situācija un tradicionālā dažādu tautību klātbūtne tās teritorijā ir radījusi apstākļus valsts atbalstītai daudzietniskajai izglītībai. Skolās kā mācību valodas tiek izmantotas vairākas minoritāšu valodas, piemēram, poļu, krievu, ukraiņu un baltkrievu. Tas var atvieglot to skolēnu iekļaušanu Latvijas izglītības sistēmā, kuru dzimtā valoda tiek izmantota mācību procesā.

Lai labāk apgūtu mācību vielu latviešu skolā, jaunpienācējiem ir paredzēta iespēja vairākus gadus apgūt kādas klases mācību vielu, kas vietējās kopienas bērniem nav ļauts. Bez tam Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likums (LR Saeima, 2022) nosaka, ka ar 2022. gada 1.septembri visi ukraiņu bērni no pirmsskolas līdz vidusskolai izglītību apgūs tikai valsts valodā.

Valsts izglītības satura centra (VISC) direktore Liene Voronenko ir novērojusi, ka jaunpienācējiem no Ukrainas vecumā līdz 7. klasei nav būtisku problēmu iekļauties Latvijas izglītības sistēmā. Bet vecāko klašu skolēniem gan parādās mācību priekšmetu satura apguves nepilnības, piemēram, angļu valodā un datorikā (Puķe, 2022). Tas nozīmē, ka Ukrainas skolās vecāko klašu mācību saturā angļu valodas un datorikas apguvei netiek pievērsta tik liela uzmanība kā Latvijā.

Latvijas likumdošanā ir paredzētas iespējas visiem jaunpienācējiem iegūt izglītību valsts valodā, tomēr pastāv arī faktori, kas to kavē – jaunpienācēju latviešu valodas zināšanas, skolotāju gatavība un prasmes strādāt ar šiem skolēniem, finansiālais nodrošinājums u.c.

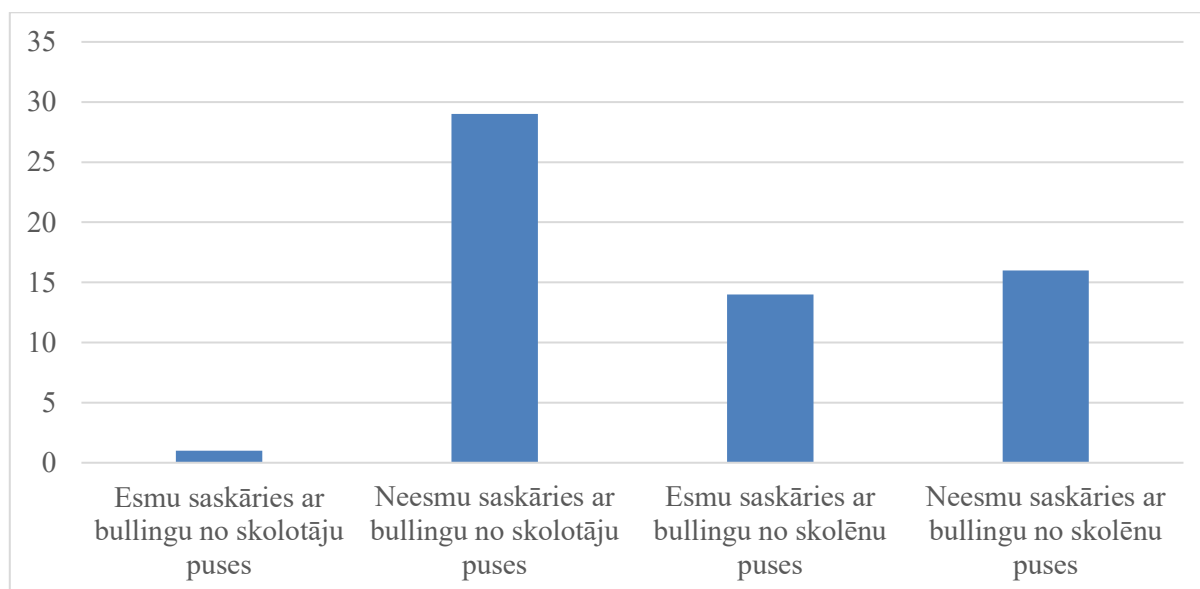
Pētījuma metodoloģija *Methodology of research*

Pētījuma ietvaros tika veikta anketēšana, kurā piedalījās 30 Rēzeknes valstspilsētas un Rēzeknes novada vispārizglītojošajās skolās iekļautie jaunpienācēji no 1. līdz 12. klasei. Anketas mērķis ir noskaidrot vispārējās izglītības iestādēs iekļauto jaunpienācēju skolēnu pieredzi par iekļaušanās procesu, skolotāju un skolēnu attieksmi, mācību satura apguves iespējām, izdarīt secinājumus un izvirzīt ieteikumus šī procesa uzlabošanai. Anketā tika iekļauti gan slēgtā, gan daļēji slēgtā tipa jautājumi. Anketa sākotnēji tika sastādīta latviešu valodā, bet, lai respondenti to veiksmīgāk spētu aizpildīt, tā tika tulkota krievu valodā, kas kalpo kā starpniekvaloda, un izplatīta tīmeklī portālā visidati.lv. Anketēšana tika veikta anonīmi un visi tajā iegūtie dati tika izmantoti apkopotā veidā. Datu apstrādei tika pielietotas divas datorprogrammas: MS Excel datu matemātiskai apkopošanai un grafiskai attēlošanai un SPSS 20 datu savstarpējo sakarību meklēšanai.

Pētījuma rezultāti Results

Aptaujas rezultāti liecina, ka visi respondenti, kas aizpildījuši anketu, ir jaunpienācēji no Ukrainas un ir iekļauti visos vispārīzglītojošās izglītības sistēmas līmeņos. Vislielākais jaunpienācēju skaits ir iekļauti pamatizglītībā no 5. līdz 9. klasei, kas ir 18% no respondentiem. Atbildot uz jautājumu par uzturēšanās ilgumu Latvijā, 23% anketēšanas dalībnieku norāda, ka šeit uzturas ilgāk kā 6 mēnešus, kas nozīmē, ka viņiem ir bijis pietiekams laiks, lai iekļautos vispārīzglītojošajā skolā un sabiedrībā.

Lai veicinātu jaunpienācēju iekļaušanos vispārīzglītojošajā skolā, liela loma ir skolotāju un skolēnu savstarpējai mijiedarbībai (Nayir & Saridas, 2021). Veiktās anketēšanas rezultāti rāda, ka lielākā daļa respondentu nav saskārušies ar bullingu (noniecinājumu) no skolotāju puses (tāds ir tikai viens respondents), savukārt 14 respondenti norāda, ka ir ietekmēti no skolēnu puses, kas negatīvi ietekmē jaunpienācēju iekļaušanos skolās (skat. 1.att.).

1.attēls. *Skolēnu un skolotāju attieksme pret jaunpienācējiem* (autoru veidots)
Figure 1 *Attitude of students and teachers towards newcomers* (made by authors)

Lai jaunpienācēji veiksmīgi iekļautos LR izglītības sistēmā, likumdošana paredz mācību satura apguvi latviešu valodā, bet šis faktors var kļūt par traucējošu iekļaušanās procesā sakarā ar to, ka jaunpienācēji šo valodu nezina, ko parāda ar anketēšanas rezultāti – 23 respondenti norāda, ka izjūt valodas barjeru gan mācību materiāla apgūvē, gan komunikācijā ar klasesbiedriem un skolotājiem. Respondentu atbildes rāda, ka skolotāji lielākoties izmanto gan latviešu, gan krievu valodu, kas jaunpienācējiem no Ukrainas gan atvieglo mācību vielas uztveri, gan attīsta latviešu valodas prasmes, kā arī veicina viņu iekļaušanos klasēs. Krievu valodas kā starpniekvalodas lietošana atvieglo iekļaušanās

procesu, jo lielai daļai jaunpienācēju šī valoda ir zināma un viņi to ir lietojuši un lieto arī savās ģimenēs.

Rēzeknes valstspilsētas un Rēzeknes novada vispārizglītojošajās skolās iekļautie jaunpienācēji saskata grūtības iekļauties vispārizglītojošā skolā Latvijā, kas saistītas ar mentalitātes un kultūras atšķirībām. Šīs atšķirības arī var kalpot kā traucējošs faktors komunikācijas ar klasesbiedriem veidošanā. Kā ieguvumus anketēšanas dalībnieki norāda gan uz jaunu draugu iegūšanu, gan jaunas valodas apguvi, kā arī norāda, ka, mācoties citas valsts vispārizglītojošajā skolā, ir gūta laba iekļaušanās pieredze.

Analizējot anketēšanas rezultātus, tika izmantota Pīrsona korelācija, kas parāda divu parādību savstarpējo sakarību veidošanos. Lai noskaidrotu savstarpējās sakarības starp skolēnu mācību satura apguves grūtībām un dažādiem skolotāju izmantotajiem mācību satura pasniegšanas veidiem, tika izmantota Pīrsona korelācija SPSS20 programmā. Analizējot iegūtos datus, redzam, ka vidēji cieša sakarība ($r=0.539$) veidojas jaunpienācēju atbildēm par dažādu mācību materiālu izmantošanu mācībās un mācību materiālu apguves iespējām. Tas nozīmē, ka skolēni jaunpienācēji saskata iespējas apgūt mācību saturu, izmantojot dažādus veidus un pieejamos materiālus. Savukārt cieša sakarība ($r=0.765$) ir vērojama atbildēm par dažādu valodu izmantošanu mācībās un mācību materiālu apguves iespējām.

Rezultāti ļauj secināt, ka jaunpienācēji skolēni saskata plašas iespējas apgūt mācību saturu, izmantojot dažādas mācību valodas – gan latviešu, gan krievu, angļu, kā arī jaunpienācēju dzimto valodu. Tas liecina par to, ka viņi iekļaujas mācību procesā, ja skolotāji nodrošina mācību satura apgūvē dažādus mācību materiālu – grāmatas, darba lapas, spēles, internetu utt. – izmantošanu un lieto gan latviešu, gan krievu, kā arī skolēnu dzimto valodu.

OECD 2005. gada ziņojumā (OECD, 2005) teikts, ka, iekļaujot skolās skolēnus ar dažādām valodām, kultūrām, dzimumiem un mācīšanās pieredzi, var tikt veicināta tolerance un sociālā integrācija. No anketēšanas rezultātiem redzam, ka jaunpienācēji skolēni atzīst, ka viņu iekļaušanos kavē vairāki būtiski faktori - latviešu valodas nezināšana, kultūras un mentalitātes atšķirības, u.c.. Šo faktoru ietekmi, pēc autoru domām, ir iespējams mazināt ne tikai formālajā mācību procesā skolā, bet arī ārpusklases nodarbībās, interešu izglītībā, kā arī dažādos pasākumos skolās un ārpus tām.

Secinājumi **Conclusions**

Iekļaujošas izglītības vispārējais mērķis ir novērst visus iespējamus šķēršļus mācībām, kā arī palielināt visu skolēnu mācību panākumus un nodrošināt viņu piekļuvi kvalitatīvai izglītībai un dalību tajā. Iekļaušanas procesā ir svarīgi nodrošināt integrētu mācību pieredzi skolēniem un viņu mācīšanās, sociālo un

emocionālo vajadzību nodrošināšanu. Bez tam jaunpienācējiem ir nepieciešams atbalsts, lai apgūtu uzņemošās valsts valodu un pilnveidotu dzimto valodu. Bēgļu bērniem uzņēmējas valsts valodas apguve ir svarīga viņu turpmākajiem panākumiem jaunajā valstī.

Jaunpienācēju skolēnu iekļaušana izglītības sistēmā ir sarežģīta, jo mācību iestādēs ir jānodrošina tāds mācību process, kas atbilst Latvijas likumdošanai un kurā ņemtas vērā jaunpienācēju īpatnības – valodas barjera, mentalitātes un kultūras atšķirības utt. Jaunpienācēju skolēnu integrācija Latvijas izglītības sistēmā var notikt, ja tiek apmierinātas viņu mācību, sociālās un emocionālās vajadzības. Viņiem ir jāmacās latviešu valoda un jāattīsta dzimtā valoda, kā arī jāpielāgojas Latvijas izglītības sistēmai.

Iekļaušanas process paredz dažādu skolēnu piekļuves nodrošināšanu izglītībai, kas ir sarežģīti ne tikai skolēniem, bet arī izglītības sistēmā nodarbinātajiem – skolu vadībai un īpaši skolotājiem, kuri ikdienā strādā ar skolēniem.

Ne visas Latvijas vispārīzglītojošās skolas ir spējīgas nodrošināt jaunpienācēju iekļaušanu, kas galvenokārt saistīts ar skolotāju gatavības trūkumu darbam jaunajos apstākļos – jaunpienācēju dzimtās valodas vai starpniekvalodas neprasmē, kultūras un mentalitātes īpatnību neizpratnē. Valodas barjeras mazināšana veicina jaunpienācēju iekļaušanos vispārīzglītojošajā skolā, kas izpaužas kā veiksmīga mācību satura apguve, kā arī komunikācijas veidošanās ar skolotājiem un klasesbiedriem.

Kopsavilkums *Summary*

The overall goal of inclusive education is to remove all possible barriers to learning, as well as to increase the learning success of all students and ensure their access to and participation in quality education. Providing an integrated learning experience for students and meeting their learning, social and emotional needs is important in the inclusion process. In addition, newcomers need support to learn the language of the host country and improve their mother tongue. For refugee children, learning the host country's language is important for their future success in their new country.

The inclusion of newly arrived students in the education system is difficult, because educational institutions must ensure a learning process that complies with Latvian legislation and takes into account the peculiarities of newcomers - language barrier, differences in mentality and culture, etc. The integration of newly arrived students into the Latvian education system can take place if their learning, social and emotional needs are met. They have to learn Latvian and develop their mother language, as well as adapt to the Latvian education system.

The process of inclusion provides access to education for various students, which is difficult not only for students, but also for those employed in the education system - school management and especially teachers who work with students on a daily basis.

Not all general education schools in Latvia are able to ensure the inclusion of newcomers, which is mainly related to the lack of readiness of teachers to work in new conditions - the newcomers' lack of native language or intermediary language, lack of understanding of the peculiarities of culture and mentality. Reducing the language barrier promotes the inclusion of newcomers in the general education school, which manifests itself in the successful learning of the curriculum, as well as the formation of communication with teachers and classmates.

Literatūra References

- Correa-Velez, I., Giford, S. M., & Barnett, A. G. (2010). Longing to belong: Social inclusion and wellbeing among youth with refugee backgrounds in the first three years in Melbourne Australia. *Social Science & Medicine*, 71(8), 1399–1408. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2010.07.018>
- Crul, M., Keskiner, E., Schneider, J., Lelie, F., & Ghaemina, S. (2016). No lost generation? Education for refugee children. A comparison between Sweden, Germany, The Netherlands and Turkey. In R. Bauböck & M. Tripkovic (Eds.), *The integration of migrants and refugees* (pp. 62–79). European University Institute. Retrieved from: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d68aa615-5bdd-11e7-954d-01aa75ed71a1>
- Crul, M., Lelie, F., Biner, Ö., Bunar, N., Keskiner, E., Kokkali, I., Schneider, J., & Shuayb, M. (2019). How the different policies and school systems affect the inclusion of Syrian refugee children in Sweden, Germany Greece Lebanon and Turkey. *Comparative Migration Studies*, 7(1), 10. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40878-018-0110-6>
- Dusik, C. L., & Santarosa, L. M. C. (2016). Mousekey syllabic virtual keyboard: An assistive technology tool for people with physical disabilities. In M.J. Marcelino, A.J. Mendes, & M.C.A. Gomes (Eds.), *ICT in education multiple and inclusive perspectives (pp.171-197)*. Springer.
- Edele, A., Kristen, C., Stanat, P., & Will, G. (Hrsg.) (2021). The education of recently arrived refugees in Germany: conditions, processes, and outcomes. *Journal of Educational Research Online*, 13(1). DOI: <https://doi.org/10.25656/01:22064>
- European Commission. (2020). *EU Action plan on Integration and Inclusion 2021-2027*. Retrieved from: https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/ec-reveals-its-new-eu-action-plan-integration-and-inclusion-2021-2027_en
- Hilt, L. T. (2017). Education without a shared language: Dynamics of inclusion and exclusion in Norwegian introductory classes for newly arrived minority language students. *International Journal of Inclusive Education*, 21(6), 585–601. DOI: <https://doi.org/10.1080/13603116.2016.1223179>

- International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. (2021). *The Global Cost of Inclusive Refugee Education*. A joint World Bank-UNHCR report. Retrieved from: <https://www.unhcr.org/6038d7724.pdf>
- Liasidou, A. (2015). *Inclusive education and the issue of change*. Theory, policy and pedagogy. Palgrave Macmillan.
- LR Saeima. (1998). *Izglītības likums*. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50759>
- LR Saeima. (2016). *Patvēruma likums*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/278986-patveruma-likums>
- LR Saeima. (2022). *Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likums*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/330546-ukrainas-civiliedzivotaju-atbalsta-likums>
- Miles, J., & McKenna, M. C. B. (2016). Giving refugee students a strong head start: The LEAD Program. *TESL Canada Journal*, 33(10), pp. 109-128. DOI: doi:1018806/tesl.v33i0.1248
- Nacionālā enciklopēdija. (2022). *Iekļaujoša izglītība*. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/157512-iek%C4%BCaujo%C5%A1%C4%81-izgl%C4%ABt%C4%ABba>
- Nayir, F., & Saridas, G. (2021). The adaptation of newly arrived immigrant students to education: evidence from Turkey. *Psycho-Educational Research Reviews*, Vol 10, no.2, pp. 213-229. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/353681300_THE_ADAPTATION_OF_NEWLY_ARRIVED_IMMIGRANT_STUDENTS_TO_EDUCATION_EVIDENCE_FROM_TURKEY
- OECD. (2005). *Teachers matters. Attracting, developing and retaining effective teachers*. Retrieved from: <https://www.oecd.org/education/school/34990905.pdf>
- Puķe, I. (2022). *Cerībā drīzumā atgriezties mājās daļa Ukrainas bēgļu bērnu mācās divtik – gan Latvijas kolā, gan tālmācībā Ukrainā*. Latvijas Sabiedriskie mediji. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/ceriba-drizuma-atgriezties-majas-dala-ukrainas-beglu-bernu-macas-divtik--gan-latvijas-skola-gan-talmaciba-ukraina.a475942/>
- Puri, M., & Abraham, G. (2004). Why inclusion? In M. Puri, & G. Abraham (Eds), *Handbook of inclusive education for educators, administrators, and planners. within walls, without boundaries* (pp. 22-27). SAGE Publications. Retrieved from: [https://www.thefreelibrary.com/Madhumita+Puri+and+George+Abraham+\(eds.\).+Handbook+of+Inclusive...-a0202562090](https://www.thefreelibrary.com/Madhumita+Puri+and+George+Abraham+(eds.).+Handbook+of+Inclusive...-a0202562090)
- Short, D. J., & Boyson, B. A. (2012). *Helping newcomer students succeed in secondary schools and beyond*. Center for Applied Linguistics. Retrieved from: <https://www.cal.org/resource-center/publications-products/helping-newcomer-students>
- Tajic, D., & Bunar, N. (2020). Do both ‘get it right’? Inclusion of newly arrived migrant students in Swedish primary schools. *International Journal of Inclusive Education*, 1-15. DOI: <https://doi.org/10.1080/13603116.2020.1841838>
- UNESCO. (2018). *Global education monitoring report 2019: Migration, displacement and education: building bridges, not walls*. Retrieved from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000366946>
- VIIS. (2022). *Aktuāli izglītības dati*. Pieejams: <https://www.viis.gov.lv/>
- Vogel, D., & Stock, E. (2017). Opportunities and hope through education: How German schools include refugees. *Gewerkschaft für Erziehung und Wissenschaft (GEW)*. Retrieved from: https://www.gew.de/index.php?eID=dumpFile&t=f&f=64713&token=f1083303641e3d2100203df9b5ce79613f498e49&sdownload=&n=Opportunities_and_Hope_through_Education_How_German_Schools_Include_Refugees.pdf

- Woods, A. (2009). Learning to be literate: Issues of pedagogy for recently arrived refugee youth in Australia. *Critical Inquiry in Language Studies*, 6(1–2), 81–101. DOI: <https://doi.org/10.1080/15427580802679468>.
- Yilmaz, R. K., & Yeganeh, E. (2021). Who and How Do I Include? A Case Study on Teachers' Inclusive Education Practices. *International Journal of Progressive Education*, Volume 17, Number 2. DOI: 10.29329/ijpe.2020.332.25